

VIȚA DE LĂUTARI ȘTEFĂNEȚ LA CONFLUENȚA TRADIȚIONALULUI ȘI MODERNULUI

THE DYNASTY OF FIDDLERS ȘTEFĂNEȚ
AT THE CONFLUENCE OF TRDITIONAL AND MODERN

NICOLAE SLABARI,

doctorand an. III,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Fiddlers' activity is strongly related to the cultural context of a folk area, becoming its remarkable representatives through their achievements. The dynasty of musicians Ștefăneț, also left an imprint on the cultural life of the northern area of Moldova; nowadays, representatives of the younger generation, continuing the family tradition, treat folklore in a modern version.

În urma investigațiilor de teren, efectuate în zona de nord a Republicii Moldova pe parcursul anilor 2007-2010, am cunoscut numeroși lăutari, dinastii cu tradiții și obiceiuri, fiecare afirmându-se prin manieră originală de interpretare, implantată în propriul univers muzical. În urma comunicării cu unii din ei am acumulat un volum considerabil de date importante despre lăutarii și viața culturală a zonei. Printre aceștia vom numi o pleiadă întregă de instrumentiști-virtuozi – Victor Ciolea (n. 1958, s. Larga, or. Briceni), Gheorghe Lavric (n.1964, s. Colicauți or. Briceni), Dumitru Bălau - Căldare (n. 1923, s. Bașcani or. Soroca), Viorel Cațăr (n.1967, s. Țarigrad or. Drochia), Ion Strungaru (n. 1980, or. Edineț), dinastia Berbeci (s. Cuhnești or. Glodeni), dinastia Buga (s.Iablona or. Glodeni), dinastia Ciobanu (or. Edineț), dinastia Ștefăneț (or. Rîșcani) și mulți alții.

Astăzi, găsim tot mai puțini reprezentanți ai muzicii de tradiție orală, instruirea muzicală devenind o necesitate firească. Printre reprezentanții fenomenului lăutăriei din zona de nord a Republicii Moldova este cunoscută și vița de lăutari Ștefăneț, originară din satul Grinăuți, Rîșcani.

Primul reprezentant al dinastiei Ștefăneț este violonistul Tudor Efim Ștefăneț (1901-1979), leader al unui taraf tradițional¹, constituit într-o formulă instrumentală modestă: o vioară (Tudor Efim Ștefăneț), un flaut (Gheorghe Brînză), o trompetă (Vasile Dănilă) și o tobă (Toader Crețuleac). Ținem să menționăm că aceștia erau lăutari solicitați la ceremoniile din zona respectivă. Tudor nu a avut studii muzicale speciale. El a transmis meseria de lăutar filor săi, iar aceștia – generațiilor ce urmau să vină, astăzi fiind cunoscută o dinastie de instrumentiști, cu un arbore genealogic constituit din cinci generații.

Aristid (1927-2006), primul fiu al lui Tudor, un împătimit al viorii, a activat cu tatăl său pe tot parcursul vieții, însușind un vast repertoriu, specific zonei de nord a Republicii. Aristid a dus povara

¹ Interviuri realizate cu Serghei Ștefăneț (2009), Ion Ștefăneț (2009), Gheorghe Ștefăneț (2009).

de profesor în sînul familiei, învățîndu-i măiestria lăutăriei pe toți descendenții ei, astfel, contribuind enorm la realizările actuale pe care le au reprezentanții dinastiei².

Al doilea fecior, Serghei (1929-2010), a început să studieze vioara la vîrsta de 9 ani, iar mai tîrziu trompeta (1941) și acordeonul. Cîntă la petreceri cu membrii familiei. Studii muzicale de specialitate Serghei nu a avut, însă menționează că „serviciul militar (1949 – 1952) a fost cea mai mare școală, care i-a oferit o instruire muzicală pentru tot parcursul vieții”. Ca instrumentist în orchestră, tînărul lăutar, a studiat clarinetul, saxofonul, instrumentele de alamă (tuba, altul, tenorul, baritonul) și, paralel, însușește arta orchestrației, cunoștințe oferite de dirijorul orchestrei. Activitatea sa artistică include un șir de realizări printre care:

- în 1953 instrumentist în orchestra militară din Bălți;
- în 1954 dirijor al orchestrei mixte (de muzică populară și de fanfară) din satul natal;
- din 1970 este invitat de conducătorul de atunci, Dumitru Căldare, să activeze ca interpret-trompetist în orchestra „Lăutarul” din Bălți;
- în 1986 este dirijor al orchestrei de fanfară în satul Mărăndeni, raionul Rîșcani;
- în 1993 deține postul de profesor de vioară și dirijor de orchestră la Școala de muzică din Fălești;
- din 2002 pînă în 2008 este profesor de vioară, trompetă și saxofon la Școala de Arte „George Enescu” din or. Bălți.

La jubileul de 50 ani ai școlii întemeiază o orchestră simfonică pentru care semnează un șir de creații și aranjamente, atît pe teme folclorice, cît și moderne. În prezent Serghei se mîndrește cu nepotul său Adrian (fiul feciorului Ghenadie), care studiază vioara la Școala de Arte „Alexei Stîrcea” din municipiul Chișinău.

Serghei Ștefăneț a marcat profund viața culturală a zonei de nord a Republicii Moldova, fiind cunoscut ca un remarcabil lăutar, un celebru instrumentist, dirijor și profesor, lăsînd un număr impunător de creații semnate și orchestrate pentru elevi, studenți și muzicieni profesioniști, pe care le recunoaștem în cadrul studiilor la instituții de învățămînt ori difuzate de sursele mass-media și internet.

Tabloul perfect de lăutari din dinastia Ștefăneților este întregit și de cel de-al treilea fecior – Ion (n.1936), care pe parcursul vieții se dedică saxofonului. Ca instrumentist se remarcă în cercul de lăutari din zonă prin virtuozitatea interpretativă. Ca profesor, a instruit un număr impresionant de elevi. De asemenea, a semnat mai multe aranjamente pentru orchestra de muzică populară și de fanfară. Tradiția familiei de a educa noi discipoli îi revine și lui, instruind o nouă generație de muzicieni talentați, și anume pe cei trei feciori ai săi: Anatol (n.1956) – vioară și violă (braci), Alexandru (n.1960) – vioară și Sergiu (n.1962) – saxofon soprano.

Vom remarca că meșteșugul de lăutar pe care l-a transmis Tudor Efim Ștefăneț feciorilor săi (Aristid, Serghei, Ion și Gheorghe), în timp, capătă o nouă imagine în activitatea reprezentanților generației tinere a dinastiei Ștefăneț.

Cel care s-a afirmat în mod deosebit este Anatol Ștefăneț. Ținem să menționăm că este primul membru al familiei care are studii muzicale de specialitate. Activitatea sa profesionistă începe cu pagina de violonist al Ansamblului Academic *Joc* și mai apoi ca altist în Orchestra Națională *Lăutarii*. În anii '90 Anatol își schimbă direcția activității prin fondarea formației *Trigon* (1992). Repertoriul acestei formații este direcționat multilateral, conținînd și o fuziune a folclorului cu jazz-ul, exemplu fiind primele 3 CD-uri inspirate din folclorul moldovenesc: “L'art du bratsch”, vol. I (1994) și “L'art du bratsch”, vol. II (1997), care conțin atît melodii lăutărești învățate de la predecesorii dinastiei Ștefăneț (Tudor, Aristid, Serghei, Ion), cît și creații preluate din repertoriul lăutarilor din zona de nord a republicii. Aceste CD-uri au fost menționate cu două premii *Grand Prix* (1994 și 1997) de *French Academy of Arts Charles Croux*. Cel de-al treilea *The Moldovan Wedding in Jazz* (1994), a fost dedicat ceremonialului nupțial din zona de nord a republicii, reprodus într-o viziune contemporană, utilizînd diverse procedee ale tehnicii repetitive, metroritmice cu armonii complexe și efecte sonore. CD-urile menționate au fost promovate de casa de discuri *Buda Records* (Franța). Astfel, în scurt timp, formația devine celebră, avînd o manieră

² Interviuri realizate cu Serghei Ștefăneț (2009), Ion Ștefăneț (2009), Gheorghe Ștefăneț (2009).

interpretativă originală cunoscută în lumea întreagă. Într-un interviu Anatol spunea că: „geografia formației *Trigon* începe de la Noua Zeelandă pînă la insulele Canare, din Japonia pînă în Marea Britanie și așa mai departe, nemaivorbind de Europa, pe care am cutreierat-o în lung și-n lat”.

Actualmente, formația *Trigon* deține în palmaresul său 12 CD-uri realizate cu personalități marcante din lumea muzicii: Ivo Papazov, Enver Izmailov, Okay Temiz și participarea la circa 70 de festivaluri organizate în lumea întreagă.

Un merit deosebit îi revine lui Anatol Ștefăneț în cultura Republicii Moldova. Acesta este legat de organizarea festivalului anual *Ethno-jazz* la Chișinău, în cadrul căruia publicul autohton are posibilitatea de a cunoaște eminenți muzicieni ai genului. Ideea festivalului, spune el: „a apărut în 2002, în sînul formației *Trigon* și acesta este organizat independent de formație. Grație istoriei pe care o avem, festivalul ne oferă o încredere deosebită. De la prima ediție, am stabilit o scală valorică pe care am depășit-o în fiecare an, aceasta oferindu-ne posibilitatea ca publicul pe parcursul tuturor edițiilor să obțină încredere în comitetul organizatoric, și astfel, să putem organiza festivalul” [2,].

Pe lîngă meritele menționate, Anatol este cunoscut și în calitate de compozitor, scriind muzica la spectacolul *Metamorfozele* (regizor Sandu Grecu) și muzica la filmele *Lupii și zeii* și *Nuntă în Basarabia*.

Revenind la arborele genealogic al dinastiei Ștefăneț, vom menționa și prezența mezinului Gheorghe Ștefăneț (n.1941), pedagog prin vocație, șef al catedrei *Instrumente populare*, la Colegiul de Muzică din Bălți. Și el s-a dedicat profesiei de pedagog și muzician, propagînd muzica tradițională alături de cei mai vestiți lăutari din zona de nord a Republicii Moldova. Și-a început studiile muzicale (clarinet) la vîrsta de 27 de ani la Institutul Pedagogic *Alecu Russo* din Bălți, deși, la acel moment, deja poseda perfect saxofonul și cînta în orchestra familiei. A activat la Colegiul de Muzică și Pedagogie din municipiul Bălți, în calitate profesor de clarinet, saxofon, oboi, flaut, nai, fluier. A cîntat cu frații Serghei și Ion Ștefăneț în orchestra *Lăutarul* (Bălți), apoi în orchestra uzinei *Lenin* din Bălți, etc. Actualmente, este profesor la Colegiul de Muzică *Ștefan Neaga*, școlile de arte *A. Stârcea* și *V. Poleacov*. În 2005 este distins cu titlul onorific „Om emerit”.

A păstrat și el tradiția familiei de a educa noi discipoli, astăzi fiind cunoscuți de publicul meloman al Republicii Moldova: frații Marcel (n.1974), Edgar (n.1970) și Veaceslav (n.1986) Ștefăneț.

Marcel a început să studieze vioara, profesor fiindu-i unchiul Serghei, de la vîrsta de șase ani. Deja la 14 ani cîntă la ceremonii împreună cu tatăl său. În 1989-1992 urmează exemplul lui Anatol, urmînd studiile la Colegiul de Muzică din Bălți, clasa vioară și, deja la anul II, este invitat să cînte în celebra Orchestră Națională de muzică populară *Lăutarii* condusă de Nicolae Botgros. În 1992 își continuă studiile muzicale la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, catedra Vioară și dirijat de orchestră. Primele realizări importante în activitatea violonistului apar în 1994, cînd devine laureat al Concursului Național *Barbu Lăutarul*, interpretînd o suită de melodii populare din repertoriul familiei. În același an este angajat ca dirijor al Orchestrei Cancelariei de Stat *Basarabia*, cu care a participat la festivaluri de folclor organizate în Belgia, Spania, Franța și Finlanda. În 1996 este lansat albumul Folk-Jazz-Trio *Miraj* în componență triplă cu Igor Iachimciuc – chitară și voce, Marcel Ștefăneț – vioară, Cezar Cazănoi – flaut.

La începutul anului 1999, Marcel și Edgar Ștefăneț (fratele mai mare – un acordeonist virtuos și un maestru al orchestrației) au lansat un proiect original de muzică folclorică instrumentală, care include practic toate stilurile zonale din arealul românesc și spațiul balcanic. Pe parcursul unui deceniu au reușit să promoveze multe talente din țară și de peste hotare, realizînd un șir de proiecte muzicale: cu Luminița Caluta (voce), Sergiu Băluțel (instrumente aerofone), Igor Rusu (voce), Mihai Grosu (voce), Ana Maria Stoian (voce), Sorin Filip (voce), Geta Burlacu (voce), Natalia Proca (voce), George Tăbăcaru (voce), Lilia Roșca (voce), surorile Lupu (voce), Vadim Gheorghelaș (voce), Valentin Boghean (instrumente aierofone), Anatol Ștefăneț (violă), Valeriu Cașcaval (țambal), Dorin Buldumea (instrumente aerofone). Au semnat un șir de orchestrații pentru interpreți din Republica Moldova și România: Anișoara Dabija, Andreea Voica, Stana Izbașa, Ion și Ionuț Dolănescu, Maria Ciobanu, Margareta Clipa, Andra ș. a. De altfel, au colaborat cu diverse orchestre și interpreți cunoscuți în

arealul românesc³.

La 5 septembrie 2006, Marcel Ștefăneț a pregătit o nouă surpriză publicului autohton – proiectul *Transbalkanica* lansat la București, și destinat în special generației tinere. Acest proiect include creații inspirate din folclorul autohton, cu o tratare contemporană, aplicându-se tehnologii sonore și programe muzicale computerizate. Albumul include 14 piese, „luând ascultătorul într-o croazieră imaginară”, cum ar fi spre exemplu „superba Moldova, rurală și metropolă plină de viață, care inspiră sentimente de nostalgie neașteptată” [3].

Transbalkanica este cel mai amplu proiect muzical lansat de casa de discuri *Media Pro Music* pe piața muzicală românească. E un spectacol muzical, în care autorul interpretează practic la toate modelele de vioară cunoscute: vioară clasică, vioară cu cinci coarde, vioară cu goarnă și vioară electrică. Autorul utilizează în proiect diferite scordaturi specifice muzicii lăutărești, procedee tehnice foarte rar întâlnite și extrem de complicate în execuția violonistică tradițională. Într-unul din interviuri, referindu-se la proiectul *Transbalkanica*, Marcel Ștefăneț menționează: „Ascult, practic, tot ce ține de muzică, mă strădui să prind, să înțeleg gândul compozitorului, interpretului în orice gen muzical. Ascult jazz, muzică clasică, ethno, rock, jazz-rock, dar am preferințe mai mari în muzica populară. Admir personalități care au rămas în istoria folclorului muzical, cum ar fi renumiții violoniști Ion Drăgoi, Ion Petre Stoican. Așa cum interpreții de muzică clasică au pietate pentru Bach, Mozart, așa și eu am dragoste și respect deosebit pentru acești muzicieni.

Muzica pe care o prezint, conține un șir de elemente interpretative împrumutate din muzica clasică, predominant fiind, însă, folclorul românesc. Acompaniamentul acestei muzici este unul computerizat, stilizat și modernizat. Am încercat să evit stilurile muzicale consacrate, pentru a obține ceva nou și inedit. Se pot sesiza, însă, și influențele muzicii jazz și folk, care rămân a fi doar câteva elemente pe care le folosesc în ceea ce creez. Pe lângă virtuozitatea propriu-zisă, în piesele mele persistă dorința de a confirma că muzica românească poate fi interpretată la un nivel profesionist la fel de ambițios ca și în alte domenii muzicale apreciate în lume.

Formația *Transbalkanica* este premiantă (februarie 2006) al Concursului organizat de revista americană *Global Rhythm*. Piesa *Transbalkanica* a fost prezentă pe compilația cu același nume, într-un tiraj de 120.000 de exemplare, cu primul extras pe *single* (piesa de reprezentare). De asemenea, a fost nominalizată în etapa finală a *Concursului Internațional de Muzică* din Los Angeles, unde au participat 15.000 de concurenți, iar noi ne-am plasat pe locul 14 în categoria *World Music*. Cea mai mare surpriză pe care ne-a oferit-o destinul este Marele Premiu la *Concursul Internațional de Muzică John Lennon*, la care au participat peste 500.000 de albume” [3].

Un alt reprezentant din vița de lăutari Ștefăneț este Veaceaslav Ștefăneț (n.1986), un violonist tânăr, promotor al folclorului, actualmente student la A.M.T.A.P., catedra instrumente cu coarde. Este un violonist cu mari perspective și idei îndrăznețe, care și-a început activitatea artistică în Orchestra Fraților Advahov (2006–2008), apoi în Orchestra Națională *Lăutarii* (2008-2009). Este un succesor ambițios al ideilor propagate de Anatol și Marcel, mândrindu-se deja cu câteva creații realizate în maniera acestora.

Activitatea lăutarilor este strâns legată de contextul cultural al unui spațiu folcloric, devenind, prin realizările lor, reprezentanți de seamă al acestuia. Astfel, și vița de lăutari Ștefăneț, a marcat viața culturală a zonei de nord a Republicii Moldova. Iar, în prezent, reprezentanții generației tinere, continuă tradiția dinastiei, tratând folclorul într-o viziune modernă.

Referințe bibliografice

1. *Arta muzicală din Republica Moldova. Istorie și modernitate*. Chișinău: Grafema Libris, 2009.
2. ȘTEFĂNEȚ, A. „*Faima festivalului s-a dus în lume*”: Cinci întrebări pentru Anatol Ștefăneț, conducătorul formației Trigon. Interlocutor Munteanu, N. In: Jurnal de Chișinău. [online]. [25.09.2006]. Disponibil pe internet: <http://www.music.md/news.php?nid=1315>.
3. ȘTEFĂNEȚ, M. „*În fiecare notă bate o inimă vie*”: Interviu cu violonistul Marcel Ștefăneț, autorul proiectului *Transbalkanica*. Interlocutor Gherasim, G. T. In: Timpul. [online]. [28.04.2006]. Disponibil pe internet: <http://www.music.md/news.php?nid=1121>.

³ Interviu realizat cu Edgar și Marcel Ștefăneț (2010).